

Tifkriet mill-Imgħoddī

minn Emmanuel Abdilla

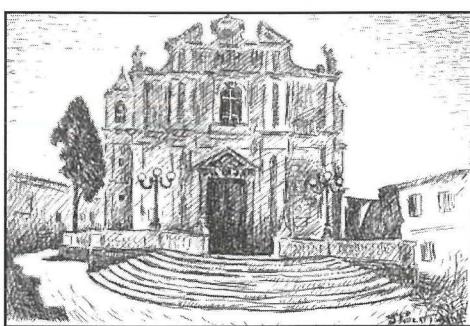
Hal Ghaxaq

tal-festa u l-banda bdiet tkun aktar il-mod li permezz tiegħu theggieg nies biex jagħtu s-sehem tagħhom f'dak kollu li għandu x'jaqsam mal-festa. Issa ppermettuli li fil-kuntest kollu tal-hajja ta' kuljum dak iż-żmien ser nagħti harxa aktar dettaljata dwar l-involviment u l-kontribut tan-nies ġewwa r-rahal ta' Hal-Għaxaq.

Ma nistgħux ma nsemmux ukoll iż-żmien ikrah li ghaddiet minnha Malta fil-bidu tas-snин erbghin meta faqqqħet il-gwerra li Hal-Għaxaq ukoll ġārrab it-tentur li halliet din il-ġraja tant kerha tul l-istorja ta' pappiż-żonna, iżda b'xorti tajba minkejja li ġārrabna hafna attakki mill-ajru peress li konna ninsabu qrib tat-tarzna u l-mitjar ta' Hal-Luqa konna fil-mira tal-ghadu ukoll. Hafna knejjes madwar Malta ġarbu hsarat enormi u ohrajn iġġarfu ghall-kollox mill-qilla tal-balal u l-attakki tal-Germaniżi, bhal pereżempju l-knejjes tal-Lunzjata fil-Birgu, ta' Bormla, l-Isla, Hal-Luqa, n-Naxxar, u tant ohrajn madwar Malta. Il-Knisja tar-rahal ta' Hal-Għaxaq ukoll kienet fil-mira tal-attakki mill-ghadu iżda b'xorti tajba ħlisniha bl-eżatt għax fi Sqaq maġenb il-knisja magħruf bhala l-mandragg, illum Triq Dun Ġużepp Naudi, li jinsab biss daqs 100 metru bogħod minn fejn hemm il-każin Santa Marija llum. F'dan l-attakk kien mietu żewġ persuni li ma lahqux skappaw u dahlu fix-xelter li kienet fil-pjazza quddiem il-knisja wara li sar rej'd mill-ajru għal fuq il-knisja bhal hafna ohrajn li kien fil-mira tal-ghedewwa. Kien kważi tista' tghid b'miraklu li l-knisja tagħna ma ġarbitx it-tiġrif mill-binja tagħha. Dan qiegħed nghidu minħabba li kienet tkun traġedja kieku l-knisja tagħna iġġarfet minħabba l-kobor tagħha u li għandna biex niftaħru li hija wahda fost l-isbah

It-Tieni Gwerra Dinjija

Pittura tal-Knisja Parrokkjali

possibbli. Intant fl-1967 hekk kif kien lahaq kappillan beda dan ix-xogħol li kien ġie ikarigat ghall-pittura il-magħruf pittur il-Kav. Emvin Cremona li ha hsieb it-tkomplija tal-pittura kollha ankè dik tal-Kappelluni. Din il-pittura ta' min ifakkars li kienet ġiet inawgurata ghall-Festa Titulari ta' Santa Marija tas-sena 19, dak iż-żmien kienet saret ukoll ġewwa l-knisja l-bidla tas-sistema fl-elettriku biex tkun tista' tidgawda l-pittura li kienet ghada kif żanġnet minn fuq iċ-ċinta tal-Knisja kollha.

La qegħdin nitkellmu dwar il-knisja f'Hal Ghaxaq ma tistax ma ssemmix il-pittura kollha, hemm ġrajjiet fuq il-madonna, u hija ddedikata lill-Assunta. Ĝmiel ta' statwa li żgur hija fuq fomm kulħadd. Din hija statwa verament kapulavur xogħol fl-injam mahduma minn Marjanu Gerada fl-1808, u bi pjacir infakkru gheluq il-mitejn sena li s-sena l-ohra cċelebrajna flimkien biex infakkru dan il-Bicentinarju b'festi kbar kemm dawk fil-knisja kif ukoll waqt il-festi ta' barra. Din l-istatwa ta' Santa Marija hija fost l-isbah fil-gżejjer Maltin, u dan jixdu dawk kollha li jżuru l-parroċċa tagħna, kemm matul is-sena, kif ukoll żmien il-festa.

Biex isiru l-festi esterni ried ikun hemm l-involviment ta' hafna nies li minn naħha tagħhom il-każin tal-baned bdew ikunu mezz importanti sabiex jipparteċipaw biex bl-ghajnejha tagħhom tikber il-festa. Bhal ma kont qiegħed nghid fil-bidu, r-rahal ta' Hal

Għaxaq żgur li kelli nies kapaċi hafna biex jagħtu daqqha t'id f'dak li jkun hemm bżonn ghax kien hafna dawk li jaħdmu snajja differenti bhala x-xogħol tagħhom. Nies ohra kienu jippenjaw ruħhom jorganizzaw orkestra li tul iż-żmien żvölġew il-baned tradizzjonali Maltin. Il-każin Santa Marija dejjem kelli nies kapaċi jagħmlu xenarji u jarmaw il-palk u jagħmluha ta' atturi biex isir it-Tejatrin li kien parti mill-kultur tul is-snini fl-antik, fejn kollex kien ikun ippreparat mis-soċċi stess tas-Soċjetà. Dan kien mezz kif kienu jkunu jistgħu ihajru lin-nies jiġu lejn il-każin. B'xorti tajba inhosni kburi li għandi manuskritt ta' farṣa miktuba bil-pinna sahansitra iffirmsata mill-Kappillan Dun Ġużepp Naudi biex jikkonferma li tista' tkun ghall-pubbliku datata fl-1937. Wara li għamlet żmien twil ma jsir it-Tejatrin minhabba il-gwerra fis-snini hamsin beda jonqos l-interess u l-attendienzi jonqsu wkoll minhabba l-introduzzjoni tal-films magħrufin bhala *Talkies*.

Dan kien isir b'tant heġġa u sagrifċċi, mbaghad hafna nies bdew jinvolvu ruħhom biex isir il-karru tal-Karnival fil-Belt Valletta. Kien propju fl-1958 meta l-karru li baqa' jissemma għal hafna snin dak ta' serduk li kien ukoll ha l-premju tal-aqwa karru fost dawk li hadu sehem bil-partecipazzjoni tal-banda imlibbsin il-kostum ukoll. Biex nibqgħu fuq it-tema tal-Karnival li beda jikber l-interess għaliex sal-bidu tas-snini sebghin ipparteċipajna tliet darbiet ohra bit-titli msemmija

The Clown in Town - Il-Kejk tal-Għarusa - Il-Lampa ta' Aladdin

Meta dak iż-żmien kien għadu jsir ghall-habta tal-ahhar ta' Mejju minhabba s-shana tremenda u l-hin twil tal-isfilata bdiet tkun wisq diffiċċi issib in-nies jieħdu sehem kemm fuq il-karru kif ukoll il-bandisti lebsin il-kostum.

Il-Każin

Sa qabel is-snini sittin il-Każin Santa Marija f'dan l-istess post tal-lum kien b'sular wieħed bil-faċċata li tagħti ghall-pjazza. Il-Kumitat dak iż-żmien kien ha deċiżjoni li l-każin kelli bżonn ikollu Sala kif jixraq. Il-faċċata kienet bi tliet bibien bl-entratura centrali twasslek ghall-kontrantrata li fuq ix-xelluq kien hemm tarāġ għal fuq, li jwasslek fil-pjan b'l-ġoġġa kbira ghall-bitha u bieb li minnu tidhol għas-sala li semmejna. Il-bibien tal-ġnub fuq il-faċċata kienu ghall-kmamar wahda użata bhala Banka tal-Lottu, u l-ohra l-bar tal-Każin fuq in-naha tal-lemin. Mal-ġenb wara l-bar kien hemm tliet kmamar żgħar, tnejn użati bhala stores u ohra bit-televixin, li dak iż-żmien kien wisq importanti f'każin minhabba li kienet rari ikollok televixin fid-dar mhux bhal-lum. It-televixin fis-snini sittin kien xi haġa kbira li jkun fid-djar, imma kien mezz tajjeb li jiġi hafna nies jisimghu l-abbarijiet u jaraw xi films fuq stazzjonijiet Taljani tar-RAI. Il-bitha li kienet eż-żarr bil-bieb centrali, ghall-bieb ta' barra iż-żgħid kienet kbira bizzejjed biex hemm kien isir it-Tejatrin li semmejna qabel u għalhekk kienet imsaqqfa bil-pjanċi li damet għal hafna snin twal. Bhala mezz ta' rikrejazzjoni kien hemm **table billiard** full size f'kamra fuq wara tal-Każin. Waqt li qed nikteb dan kollu, bhal hafna qed niftakar fi żmien it-tfuliha tagħna li konna nkunu ferhanin sejrin naraw xi film fuq it-televixin sa mhux aktar tard mill-hin tas-sitta qabel imorru il-M.U.Ż.E.U.M. Meta beda jidher li s-saqa tal-pjanċi kien ta' periklu, beda jkun ukoll problema minhabba li kien jidhol l-ilma tax-xita ukoll u ma kienx aktar possibbli li wieħed joqghod jagħiddi l-hin liberu tiegħu hemm.

Tul is-snini li bdew igerbu mhux hażin kont tfarfart u bhala żaghżugh u hafna oħrajn bdejna ninkoragi x Xu l-kumitat li hemm bżonn imminenti biex is-saqa tal-bitha jitneħha qabel iweġġa xi hadd jew issir xi traġedja. Fil-bidu tas-snini sebghin kont nagħmel parti mill-kumitat Centralu bhala membru, u kont inwassal l-ilmenti kollha lill-kumitat f'isem is-soċċi. Minkejja

Carmelo Pace jipprepara l-affarijiet tal-Karnival

li kont fost l-iżgħar kien qed jikber l-interess biex tittieħed deċiżjoni dwar il-bitha, li fl-eqquel tas-snin 70' preparajna pjan mahsub biex il-każin issirlu taqliba kbira fl-abitazzjoni tieghu.

Kien propju meta fil-pjazza sar l-iżvilupp tat-Triq Dawret Hal-Għaxaq, u nfethet it-triq Vjal il-Labour li nafu illum, tagħti ghall-pjazza meta hemm kien magħluq bil-bini u kien hemm l-Għasssa tal-Pulizija. Ghall-ahħar tas-snin sebghin il-Gvern Laburista ta' dik il-għurnata kien fassal li tinfetah triq ohra minn għol-pjazza faċċata ta' triq Vjal il-Labour. Biex tinfetah din it-triq kellhom jaqaw xi żewġ id-djar u ohra li kienet il-każin tal-Labour ta' dak iż-żmien, biex din tkun tista' tifrex it-traffiku miċ-ċentru tal-pjazza ukoll.

Kien minn hawn 'il quddiem li l-kumitat tal-Għaqda Mużikali Santa Marija hares 'il quddiem b'fiduċja kbira li l-każin sejkollu l-faċilità li permezz ta' din it-triq li kienet tigi biswit mal-ġenb tal-każin kienet tista' ssir il-faċċata ġidha u l-każin ikun f'pożizzjoni perfetta b'żewġ faċċata ġewwa l-pjazza ta' Hal-Għaxaq. Dan kien il-mument opportun li ssir bidla minnufi biex isir dak kollu meħtieġ u ssir il-faċċata ġidha fejn kellha tinfetah it-triq mal-ġenb. Wara li l-kumitat kien fassal il-pjanti u kelleu dak kollu meħtieġ sabiex jinbena x-xogħol, l-affarijiet kienu xort'ohra ghax inqalaw hafna problemi biex johorġu il-permessi meħtieġa kif kien mahsub. Tant kien diffiċċi u nqalaw ntoppi kbar li ta' min biss ifakkli li din it-triq kien kważi waqaf il-permess li tinfetah u kienu saru sahansitra il-bandli bhala post rikrejattiv ġewwa l-pjazza, wara li kienu twaqqgħu ż-żewġ postijiet li semmejna mal-ġenb tal-każin.

Hafna soċi u parruccani Ghaxqin kienu diżappuntati kif raw li dan il-proġett tat-triq kien kważi sfaxxa fix-xejn, iżda bl-ghajjnuna ta' hafna soċi u membri tal-kumitat taw il-kontribut tagħhom biex dak imfassal u li kien ippjanat fuq il-pjanti ma kien jikser ebda haġa biex it-triq ma tinfetahx.

Bl-Insistenza ta' Carmelo Pace, Manuel Agius, Gorg Camenzuli, Ĝużeppi Spiteri u hafna ohrajn, bdew isiru diskussionijiet biex il-bandli li kienu twahħħlu saru f'post verament perikoluż hafna għat-tfal. Wara xħur ta' diskussionijiet u nuqqas ta' qbil il-post ma kienx addattat fejn saru l-bandli ġewwa l-pjazza, f'post centrali magħluq u ta' periklu ghall-istess tfal. Meta mbagħad il-Ministeru responsabbli ra li kien hemm raġunijiet konsistenti dwar fejn suppost kellhom isiru l-bandli, dawn tneħħew biex ikun jista' jibda x-xogħol sabiex tinfetah it-triq skond il-pjanti u permessi meħtieġa li ġew sottomessi lill-Awtorita tal-Bini Pubbliku.

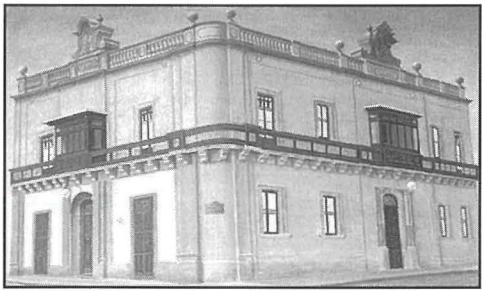
Bl-insistenza personali ta' Ĝużeppi Spiteri u ohrajn hadmu biex jinharġu l-permessi l-linji tat-triq li kellha tkun il-faċċata ġidha tal-każin fejn kellha tinfetah it-triq. Kif il-kumitat kelleu f'idejh il-permessi kollha li setgħa jibda x-xogħol li kien tfassal pjan minn fejn kelleu jibda x-xogħol għat-twaqqi biex jibdew jiġi ppjantati l-pedamenti tal-faċċata ġidha ta' binja b'żewġ faċċati li tiddomina l-pjazza ewlenija ta' Hal-Għaxaq u jkun il-Każin Santa Marija.

Dan ix-xogħol ta' twaqqiegħ kien inbeda għal Marzu tas-sena 1979 u meta ġew imburriati il-hitan għal barra tat-triq tkompli

Ftuħ tal-Każin

x-xogħol fuq ġewwa li kien kollu xogħol li sar mill-haddiema tant qalbiena tas-Socjetà tagħna. Il-binja kienet trid titkompli wara kull festa li tgħaddi u ta' min isemmi fost ohrajn mix-xogħol tal-bini lil Mario Ellul, Twanny Mizzi, Eugenio Cutajar, Bastjan Bartolo, Martin Agius, Rosario Mifsud, Ĝorg Camenzuli, Frenċ Farrugia, Anglu Dimech, Schembri Bros. ghall-inġenji, u hafna ohrajn li skużawni ma nistax niftakar. Il-faċċata li tagħti ghall-pjazza u s-sala ta' fuqha baqghu ma ntmessux, imma l-faċċata tat-triq i-ġdid kien hemm żewġ bibien u tliet twieqi jagħtu għal barra fit-triq illum imsemmija Triq GioMaria Farrugia, Sa ma tlesta dan ix-xogħol kollu u saret Sala kbira fuq fejn kienet il-bitha dam sal-1982. Hafna nies ohra involvew ruhhom fix-xogħol ta' ġewwa bħall-tqegħid ta' madum, xogħol tal-irham, kisi, tikkil, dawl u ilma, aperturi, xogħol tal-hadid, dak kollu li kien hemm bżonn, dan kollu Grazzi ghax kollu sar volontarjament mill-hin liberu tas-soċi u l-partitarji tas-soċjetà Santa Marija.

Imbagħad kien wasal il-mument meta tletsa ix-xogħol biex giet iffissata l-ġurnata tal-ftuh uffiċjali tal-bini tal-każin nhar it-30 ta' Lulju 1984, nhar il-Kwindiċina. Ĝurnata memorabbli li jien kont nagħmel parti mill-kumitat, u niftakar il-Pogramm li sar fil-pjazza ta' Hal-Għaxaq, taht id-direzzjoni tas-Surmast John J.Pace. Infetah uffiċjally mill-President ta' Malta s-Sinjorina Agatha Barbara, u il-preżenza tal-Vigarju Ġenerali tal-Kurja Mons. Carmelo Xuereb fil-preżenza ta' hafna nies u rapreżentanti mistiedna, soċi partitarji u pubbliku ingħerali.

Il-Każin Santa Marija fl-1984

Bibita fil-ftuħ tal-Każin tal-1984